

การทำธุรกิจของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ: การวิจัยแบบพหุกรณีศึกษา

รับบทความ: 22 กรกฎาคม 2562

แก้ไขบทความ: 9 ธันวาคม 2562

ตอบรับบทความ: 3 กุมภาพันธ์ 2563

เฟื่องฟ้า ปัญญา*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการทำธุรกิจของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ (Successful aged persons) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผ่านการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบบตัวต่อตัวจากผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ จำนวน 12 ท่าน ร่วมกับการเก็บข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อให้งานวิจัยมีมุมมองที่หลากหลาย ผลการศึกษาพบสี่ประเด็นหลัก (4 Themes) นำเสนอผ่านรูปแบบ (Model) ตามแนวคิดเชิงระบบ เพื่อให้เห็นกระบวนการทำธุรกิจแบบองค์รวม พบว่า 1) ปัจจัยพื้นฐาน (Input) ในการทำธุรกิจ 4M ประกอบด้วย คน (Man) เงินทุน (Money) วัตถุดิบ (Material) และการจัดการ (Management) ซึ่งมีรายละเอียดเชิงลึกที่ผู้สูงวัยต้องพิจารณาเป็นพิเศษ 2) การทำธุรกิจ (Process) ที่ผู้สูงวัยใส่ใจและมีมุมมองด้านบวกต่องานที่ทำ มีหลักการทำธุรกิจที่ไม่ได้มุ่งหวังกำไรเพียงอย่างเดียว ปัญหาในการทำธุรกิจเป็นเรื่องปกติที่สามารถแก้ไขได้ และการดูแลตนเองเป็นเรื่องสำคัญในการทำธุรกิจ 3) ผลลัพธ์ (Output) ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ผลกำไร ความสุข และการมีสุขภาพที่ดีทั้งกายและใจ 4) ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ คือ ไม่ควรทำธุรกิจให้ตนเองเดือดร้อน ควรเริ่มจากลงทุนเล็กๆ จากเงินเก็บจากภูมิปัญญาความถนัดของตนที่ทำแล้วมีความสุข และควรศึกษาการทำธุรกิจเพื่อเตรียมความพร้อมทั้งกายและใจ

คำสำคัญ: การทำธุรกิจ ผู้สูงอายุ ผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ การวิจัยแบบพหุกรณีศึกษา

* **หน่วยงานผู้แต่ง:** คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร 99 หมู่ 9 ตำบลท่าโพธิ์
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000 อีเมล fuangfap@nu.ac.th

Business Operation of the Successful Aged Persons: A Multi-Case Study Research

Received: July 22, 2019

Revised: December 09, 2019

Accepted: February 03, 2020

*Fuangfa Panya **

Abstract

The objective of this study was aimed to examine business operation of the successful aged persons. The qualitative research method was adopted, using the non-participant observation, in-depth interview, face-to-face interviewing twelve successful aged persons and three experts to provide a variety of perspectives. As a result, four main themes were presented in the model, based on the System Concept to view the holistic business process, i.e., 1) On input, “4M” basic factors in business operation of the aged persons included man, money, material, and method that the deep details should be especially considered 2) On process, the aged persons were mindful and positive toward what they have done; not focused only on profit in business operation, problems facing the business were common and can be solved, and self-care is a matter in business, 3) On output or outcomes included profit, happiness, and physical and mental well-being 4) Suggestions from the experts included business operation should not make yourself troubles, start-up from small capital investment from saving money, wisdom and aptitude for business that makes happy, examining business information, physical and mental readiness.

Keywords: Business Operation, Older Persons, Successful Aged Persons, A Multi-Case Study Research

* **Affiliation:** Faculty of Business, Economics and Communications, Naresuan University. 99 Moo 9, Tapho, Muang, Phitsanulok 65000, Thailand. Email. fuangfap@nu.ac.th

บทนำ (Introduction)

การสูงวัยของประชากรในปัจจุบันเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากทั่วโลก จากสถิติจำนวนผู้สูงวัย 929 ล้านคน จากจำนวนประชากรที่มีอยู่ประมาณ 7,433 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 12.5 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งหมายความว่าประชากรทั่วโลกได้เข้าสู่เกณฑ์สังคมสูงวัยแล้ว และหากพิจารณาประชากรในกลุ่มอาเซียนที่มี 633 ล้านคนในจำนวนนี้มีผู้สูงวัย 59 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 9 ของประชากรทั้งอาเซียน โดยประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงวัยติดหนึ่งในสามของประเทศที่มีจำนวนประชากรอยู่ในเกณฑ์สังคมสูงวัย (Aging society) คือ มีประชากรตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 และในปี 2558 ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงวัยประมาณ 11 ล้านคน จากจำนวนประชากรไทยทั้งหมด 65.1 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 16 และคาดว่าผู้สูงวัยจะเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete aged society) คือ มีประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศในปี พ.ศ. 2564 และท้ายที่สุดจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super aged society) คือ มีประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งประเทศในปี พ.ศ. 2574 จากภาวะดังกล่าวหลายฝ่ายต่างวิตกกังวล เนื่องจากผู้สูงวัยจำนวนมากอยู่ในภาวะเปราะบาง มีรายได้น้อย เนื่องจากพบว่าหนึ่งในสามของผู้สูงวัยมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน แหล่งรายได้จากบุตรซึ่งเป็นแหล่งรายได้สำคัญของผู้สูงวัยมีสัดส่วนลดลง ร้อยละของผู้สูงวัยที่อยู่ตามลำพังคนเดียวมีแนวโน้มสูงขึ้น และมีปัญหาสุขภาพพุ่มเรื้อรังเนื่องจากสภาพร่างกายที่เสื่อมโทรมตามวัย โดยในปี พ.ศ. 2559 มีจำนวนผู้สูงวัยที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงประมาณ 4 แสนคน และผู้สูงวัยที่เป็นโรคสมองเสื่อมประมาณ 6 แสนคน และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอีกมากในอีก 20 ปีข้างหน้า (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560) จากสถานการณ์ดังกล่าว สิ่งที่ภาครัฐจะต้องเตรียมรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น ภาระงบประมาณที่ต้องจัดสรรเป็นสวัสดิการเพื่อดูแลผู้สูงอายุ ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพที่เพิ่มขึ้น การขาดแคลนกำลังแรงงาน และปัญหาเรื่องรายได้หลังเกษียณที่ไม่เพียงพอ (ชมพูนุท พรหมภักดี, 2556) ดังนั้นผู้สูงวัยจึงถูกมองว่าจะเป็นการที่ต้องพึ่งพิงบุตรหลานในการดูแล และภาครัฐที่จำเป็นต้องหามาตรการต่าง ๆ เพื่อรองรับสถานการณ์ดังกล่าว

อย่างไรก็ตามความรู้ ความเข้าใจ และมุมมองในเชิงบวกต่อผู้สูงวัยจะเป็นแรงผลักดันอย่างหนึ่งในการช่วยให้สถานการณ์ดังกล่าวดีขึ้น เช่น การมองว่าผู้สูงวัยไม่ใช่ผู้พึ่งพิง แต่คือบุคคลที่มีศักดิ์ศรี มีคุณค่าต่อคนรอบข้าง ครอบครัว และสังคม เป็นการสร้างความหมายใหม่ต่อการเป็นผู้สูงวัยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้สูงวัยในประเทศไทย (ปณิธิ บรรวณ, 2557) มีการปรับหลักคิดจาก “ผู้สูงอายุ” เป็น “ผู้สูงวัย” ที่ไม่ได้ขึ้นกับตัวเลขอายุ แต่เป็นบุคคลที่มีสุขภาพที่ดี (Healthy aging) ทั้งกาย สมอง และจิตใจ ไม่มีภาวะ

ทุกพลภาพ ซึ่งจะถือว่าเป็นผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ (Successful aging) และในหลายประเทศเริ่มหันมาให้ความสนใจในเรื่อง “เศรษฐกิจอายุวัฒน์” (Longevity economy) ที่ผู้คนมีอายุยืนยาว มีสุขภาพดีตลอดช่วงชีวิต ในการบรรลุหลักการดังกล่าว หัวใจสำคัญอยู่ที่การ “ปันผลอายุวัฒน์” (Longevity dividend) โดยมุ่งเตรียมบุคคลให้เป็นผู้มีสุขภาพที่ดีตลอดช่วงชีวิตอย่างยืนยาว (เกื้อวงศ์บุญสิน, พัชราวาลย์ วงศ์บุญสิน และชัยพงษ์ พงษ์พานิช, 2560) และทางหน่วยงานภาครัฐได้มีการขับเคลื่อนส่งเสริมให้มีการจ้างงานผู้สูงวัย เตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ตามแนวทางสูงวัยอย่างมีพลัง ส่งเสริมการมีงานทำเพื่อสร้างคุณค่าและความมั่นคงทางรายได้ พร้อมกับการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานในกลุ่มผู้สูงวัยเพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการดูแลและขับเคลื่อนสังคม (รัฐบาลไทย, 2561)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงสนใจศึกษาการทำธุรกิจของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้สูงวัยรายอื่น ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำธุรกิจ ช่วยส่งเสริมผู้สูงวัยให้เข้าสู่การประกอบธุรกิจอย่างมีความพร้อม เพื่อลดโอกาสเสี่ยงทางธุรกิจ และช่วยเพิ่มคุณค่าทางจิตใจที่ดีแก่ผู้สูงวัยจากการมีแหล่งรายได้ของตนเอง อันจะช่วยให้ผู้สูงวัยได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาสจากการเป็นสังคมของผู้สูงวัย ซึ่งถือเป็นหนึ่งในกลยุทธ์สำคัญที่จะช่วยให้เศรษฐกิจอายุวัฒน์เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในประเทศไทย ดังนั้น งานวิจัยครั้งนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้สูงวัยได้มีข้อมูล และแนวทางในการทำธุรกิจจากต้นแบบผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ และงานวิจัยได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาตนเองของผู้สูงวัยในการเตรียมความพร้อมสำหรับการทำธุรกิจ รวมถึงเพื่อเป็นข้อมูลเชิงลึกให้หน่วยงานภาครัฐ และผู้ที่สนใจสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเป็นกลไก มาตรการ หรือแนวทางในการส่งเสริมการทำธุรกิจที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงวัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives)

- 1) เพื่อศึกษาการทำธุรกิจของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ (Successful aged persons)
- 2) เพื่อค้นหารูปแบบและข้อเสนอแนะในการทำธุรกิจของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ

การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงวัยกับการทำธุรกิจ

การกำหนดคำนิยามของ ผู้สูงอายุ หรือผู้สูงวัย อาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับสิ่งที่ใช้พิจารณา โดยเกณฑ์ที่นิยมใช้อย่างแพร่หลาย คือการใช้อายุตามปีปฏิทิน หรืออายุตามวัย ที่สามารถแสดงเป็นตัวเลขแบบเจาะจงทำให้ใช้การเปรียบเทียบหรือการคำนวณได้ชัดเจน และอาจแตกต่างกันออกไปตามเกณฑ์ที่แต่ละประเทศได้กำหนดขึ้นมา โดยสถาบันแห่งชาติเกี่ยวกับผู้สูงอายุของสหรัฐอเมริกา (National Institute on Aging – NIA) ได้มีการแบ่งผู้สูงอายุวัยต้น คือ อายุระหว่าง 60 - 74 ปี เป็น

วัยที่ไม่ชรามาก หากยังมีสุขภาพกายและจิตที่ดี เมื่ออายุ 75 ปีขึ้นไป จะเข้าสู่วัยชราอย่างแท้จริง ส่วนองค์การสหประชาชาติ ในปี 2525 กำหนดเป็นมาตรฐานที่ยอมรับทั่วโลกว่าผู้สูงวัย คือ “ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป” ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วบางประเทศกำหนดอย่างเป็นทางการ มีการระบุชัดในข้อกฎหมายว่าหมายถึงบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศรวมถึงประเทศไทยกำหนดเกณฑ์ผู้สูงวัยไว้ที่ 60 ปีขึ้นไป (รศรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2556; สกิตพิงศ์ ธนวิริยะกุล, 2556) โดยตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ได้ระบุว่า “ผู้สูงอายุหมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย” จากข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560) พบว่า ประชากรไทยจำนวน 67.6 ล้านคน มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป 11.3 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 16.7 ของประชากรทั้งหมด

จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่ “สังคมผู้สูงวัย” เป็นประเด็นที่หลายฝ่ายและหลายประเทศกำลังให้ความสนใจ เนื่องจากมีผลกระทบอย่างกว้างขวางทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น มีผลต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ รายได้ต่อหัวของประชากร การออม การลงทุนงบประมาณของรัฐ การจ้างงาน การหาแรงงานทดแทน การจัดสวัสดิการสังคมเพื่อรองรับความต้องการของผู้สูงวัย โดยองค์การสหประชาชาติคาดการณ์ว่าในช่วงปี 2544 - 2643 จะเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงวัย โดยประชากรผู้สูงวัยจากทั่วโลกจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และประเทศไทยก็กำลังเผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าวเช่นกัน จากการจัดอันดับของประเทศในอาเซียนที่มีสัดส่วนการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรผู้สูงวัย พบว่า ประเทศไทยเป็นอันดับที่สองรองจากประเทศสิงคโปร์ และคาดว่าจะในปี 2564 (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2559) ไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Complete aged society) ทั้งนี้ รัฐบาลไทยได้เตรียมมาตรการด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับสถานการณ์ผู้สูงวัยดังกล่าว โดยมาตรการหนึ่งคือการเร่งขับเคลื่อนงานประชารัฐเพื่อสังคม ลดความเหลื่อมล้ำ ผลักดันการจ้างงานผู้สูงวัยด้วยการส่งเสริมให้มีรายได้ และมีงานทำของผู้สูงวัยให้มากขึ้น

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การส่งเสริมการมีงานทำให้แก่ผู้สูงวัยที่มีความพร้อมจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้สูงวัยสามารถมีรายได้เพื่อดูแลตนเอง และลดการพึ่งพิงจากบุตรหลาน เนื่องจากมีข้อมูลสนับสนุนจากการสำรวจประชากรสูงวัยในประเทศไทย พ.ศ. 2557 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ร้อยละ 33.9 ของผู้สูงวัยมีแหล่งรายได้หลักในการดำรงชีวิตมาจากการทำงานของผู้สูงวัยเอง ในขณะที่ร้อยละ 36.7 มีรายได้หลักมาจากบุตร และรายได้ของผู้สูงวัยมาจากหลายแหล่ง โดยการทำธุรกิจถือเป็นรายได้แหล่งหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้สูงวัยสามารถมีรายได้เป็นของตนเอง ได้มีนักวิจัยและนักวิชาการได้ให้ความหมายของการทำธุรกิจหรือการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ไว้ในหลากหลายแง่มุม สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลที่ก่อตั้งกิจการของตนเองจนสามารถมีรายได้ และพัฒนาธุรกิจให้เจริญก้าวหน้า อันจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคม

เจริญเติบโต ซึ่งคุณลักษณะของผู้ประกอบการ (Entrepreneurial characteristics) หรือลักษณะส่วนบุคคลที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคลนั้น ๆ เกิดความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจได้มีผู้ศึกษาไว้แล้วจำนวนมากเช่นกัน (Frese, 2000; วันวิสาห์ โชคพรมอนันต์ และวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์, 2558) อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีงานวิจัยประเด็นเชิงลึกในการทำธุรกิจของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ (Successful aged persons) ในบริบทของประเทศไทย ดังนั้น งานวิจัยครั้งนี้เกิดขึ้นเพื่อศึกษาการทำธุรกิจ โดยเลือกศึกษาจากผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้สามารถเป็นตัวอย่างที่ดี (Good practice) ให้กับผู้สูงวัยรายอื่น ๆ ใช้เป็นต้นแบบ และเรียนรู้จากประสบการณ์จริงเพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำธุรกิจต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ (Successful Aged Persons)

แนวคิดทางด้านการบริหารธุรกิจเรื่องการจัดการผู้มีศักยภาพสูง หรือการบริหารจัดการคนเก่ง (Talent management: TM) เป็นที่สนใจอย่างมากในหมู่นักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานด้านทรัพยากรมนุษย์ เพราะถือว่าผู้มีความสามารถ หรือ “คนเก่ง” คือปัจจัยที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ (Iles, 2008; Iles, Preece, & Chuai, 2010) และมีผู้ให้คำจำกัดความที่แตกต่างกัน (Gallardo-Gallardo, Dries & Gonzalez-Cruz, 2013; Wilcox, 2016) โดยนักวิชาการได้ให้มุมมองที่หลากหลาย อาทิ คนเก่ง เป็นลักษณะที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เป็นสิ่งที่บุคคลสามารถพัฒนาเพิ่มเติมภายหลังจากการได้รับการศึกษาหรือฝึกอบรม หรืออาจเป็นมุมมองที่ว่า คนเก่ง คือ บุคคลบางกลุ่มที่มีความโดดเด่นกว่าคนอื่น (Exclusive view) เช่น มีความรู้ ประสบการณ์ และความสามารถสูง หรือคนเก่ง หมายถึง คนทุกคนในองค์กร (Inclusive view) (Iles, Preece & Chuai, 2010; Gallardo-Gallardo, Dries & Gonzalez-Cruz, 2013) ซึ่งในทางปฏิบัติอาจจะเป็นเรื่องยากที่จะมองคนทุกคนในองค์กรว่าเป็นคนเก่ง เนื่องจากองค์กรต้องใช้งบประมาณมากในการพัฒนาคนทุกคนมากกว่าในความเป็นจริงที่จะมุ่งสนใจเป็นพิเศษไปที่บุคคลบางกลุ่มที่มีความสามารถอย่างแท้จริงในองค์กร

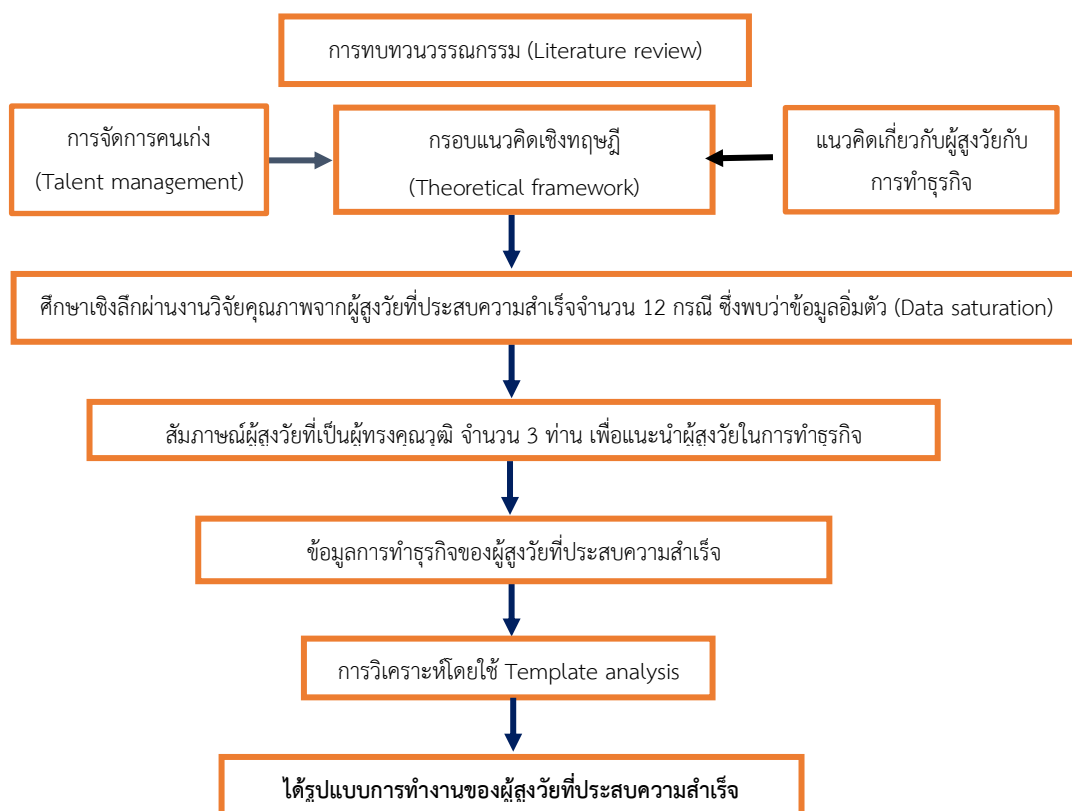
ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้นำแนวคิดการบริหารคนเก่ง (Talent management) โดยกำหนดนิยามคนเก่ง หรือผู้มีศักยภาพสูง (Talent) มาใช้กับผู้สูงวัยว่าคือบุคคลเฉพาะกลุ่ม (Exclusive view) ในบริบทของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งไม่ใช่ผู้สูงวัยทุกคนที่จะสามารถประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจ โดยการมองคนเฉพาะกลุ่มเพื่อจะได้มุ่งความสนใจ ส่งเสริม สนับสนุน และบริหารจัดการให้เห็นผลอย่างชัดเจนมากขึ้น อันจะช่วยให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้งบประมาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการมองแบบองค์กรธุรกิจที่มุ่งบริหารจัดการคนเก่ง (Talent

management) เฉพาะกลุ่ม เพื่อพัฒนาศักยภาพอันโดดเด่นของคนที่มีความพร้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยหากพิจารณาว่าใครคือผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยใช้การพิจารณาร่วมกันในสองมุมมองหลัก ในมุมมองแรกด้านการทำธุรกิจ ใช้การวัดความสำเร็จในการประกอบธุรกิจ ซึ่งในทางปฏิบัติมีหลายเกณฑ์ที่ใช้วัด อย่างไรก็ตาม เกณฑ์ที่นิยมใช้วัดความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ เช่น การวัดแนวโน้มธุรกิจโดยรวม วัดจากข้อมูลทางด้านการเงิน เช่น ผลกำไร ยอดขาย หรือความพึงพอใจจากการมีรายได้ที่ได้มาจากการดำเนินธุรกิจ (Frese, 2000) ส่วนในมุมมองที่สอง พิจารณาจากผู้สูงวัย โดยมองว่า ผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ (Successful aging) คือ ผู้สูงวัยที่มีสุขภาพกาย สมอง และจิตใจที่ดี ปราศจากภาวะทุพพลภาพ (เกื้อ วงศ์บุญสิน, พัชรารัตน์ วงศ์บุญสิน และชัยพงษ์ พงษ์พานิช, 2560, น. 16) และจากสถานการณ์จำนวนผู้สูงวัยที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้จำเป็นต้องมีมาตรการต่าง ๆ เพื่อรองรับ หนึ่งในมาตรการสำคัญ คือ การปรับหลักคิดจากผู้สูงวัยเป็นผู้สูงวัยที่ไม่ขึ้นกับตัวเลขอายุ เป็นผู้สูงวัยอย่างสุขภาพดีและมีความเข้มแข็ง (Healthy and active aging) ซึ่งเป็นการนับวัยโดยใช้สมรรถนะชีวิตเป็นหลัก (Functional age) ซึ่งเสนอให้ใช้การประเมินสมรรถนะของผู้สูงวัยบนฐานของสมรรถนะ เพื่อให้ผู้สูงวัยได้ใช้ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ที่มีอยู่ของผู้สูงวัยให้เกิดประโยชน์ (จรัส สุวรรณเวลา และเกื้อ วงศ์บุญสิน, 2559) โดยการประเมินสภาพคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยเพื่อสร้าง Active ageing index ตามเกณฑ์ของ UNECE (United Nations Economic Commission for Europe) ในปี 2555 ใช้การประเมินใน 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การมีงานทำ (Employment) 2) การมีส่วนร่วมในสังคม (Participation in society) 3) การมีชีวิตเป็นอิสระ สุขภาพดี และมีความมั่นคง (Independent, healthy and secure living) 4) การมีศักยภาพและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเป็นผู้สูงวัยอย่างแข็งแรง (Capacity and enabling environment for active ageing) ซึ่งจะเห็นได้ว่าการมีงานทำ (Employment) เป็นหนึ่งในเกณฑ์สำคัญในการประเมินคุณภาพของผู้สูงวัย

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ นิยาม “ผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ (Successful aged persons)” ถูกประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดการจัดการผู้มีศักยภาพสูง (Talent management) ได้แก่ ผู้สูงวัยที่มีสุขภาพกายและใจที่ดีที่พร้อมจะทำธุรกิจอันเป็นความโดดเด่นที่แตกต่างจากผู้สูงวัยโดยทั่วไป และธุรกิจที่ดำเนินการอยู่นั้นมีผลกำไรและเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้สูงวัยมีความพึงพอใจจากการมีรายได้เป็นของตนเอง มีผลกำไรอันจะช่วยสร้างผลผลิตเป็นพลังสังคม ตลอดจนเป็นพลังขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology)

การวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดการวิจัยดังปรากฏในภาพที่ 1 โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลหลักจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) ที่มีคำถามหลักเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการสัมภาษณ์และมีการซักถามเพิ่มเติมตามประเด็นที่น่าสนใจ ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 1 ชั่วโมงต่อท่าน ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) โดยเป็นการสังเกตจากสถานที่ปฏิบัติงานจริงของผู้ให้ข้อมูล โดยขออนุญาตเข้าไปสังเกตการณ์สภาพแวดล้อม (Setting) และการทำงาน (Acting) และกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานที่ทำงานที่มีส่วนสนับสนุนในการทำธุรกิจของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จร่วมกับการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนมากที่สุด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย (Research Framework)

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ใช้การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling selection) โดยให้ความสำคัญกับการเลือกตัวอย่างให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย และสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เพียงพอที่จะให้ข้อสรุปที่ชัดเจน (Miles & Huberman, 1994) โดยผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้สูงวัยที่มีสุขภาพดีทั้งกายและใจ มีประสบการณ์การทำงานธุรกิจไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีความสามารถทำธุรกิจให้มีผลกำไร หลังจากค้นหาผู้ให้ข้อมูลกลุ่มแรกที่ตรงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้ว ผู้วิจัยใช้การค้นหาผู้ให้ข้อมูลหลักจากการสอบถามถึงตัวอย่างถัดไปจากผู้ให้ข้อมูลเริ่มแรก โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกเดียวกัน ซึ่งเรียกวิธีการดังกล่าวว่าการเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) โดยทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งข้อมูลถึงจุดอิ่มตัว (Data saturation)

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่าง 15 ท่าน ซึ่งเป็นจำนวนที่ไม่พบข้อสงสัยหรือไม่มีข้อมูลใหม่เกิดขึ้น หรือที่เรียกว่า ข้อมูลอิ่มตัว (Data saturation) ผ่านการกำหนดเกณฑ์ที่ชัดเจนในการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง ร่วมกับการใช้วิจารณ์ญาณของผู้วิจัยเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมในการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยที่คาดว่าจะเป็นตัวแทนที่ดี และในการนำเสนอผลการวิจัยจะไม่มีการเปิดเผยชื่อจริงแต่จะใช้นามแฝง (Anonymity) แทน เพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัว และป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 2 กลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 12 ท่าน

ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้สูงวัยเพศชาย 8 ท่าน และเป็นเพศหญิง 4 ท่าน อายุระหว่าง 60-78 ปี มีประสบการณ์ในการทำธุรกิจเป็นเวลา 7-29 ปี ก่อนที่จะตัดสินใจมาทำธุรกิจมีอาชีพเป็นข้าราชการ 7 ท่าน ทำงานในรัฐวิสาหกิจ 1 ท่าน และทำงานในบริษัทเอกชน 4 ท่าน โดยส่วนใหญ่เริ่มต้นทำธุรกิจก่อนอายุ 60 ปี และมีเพียง 2 ท่านที่ตัดสินใจทำธุรกิจหลังเกษียณอายุที่ 60 ปี การนำเสนอข้อมูลได้เรียงลำดับจากผู้สูงวัยที่มีอายุมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด และใช้นามแฝงด้วยการใช้ ‘ลักษณะของธุรกิจ’ แทนชื่อของผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อให้ท่านเข้าใจง่าย ดังแสดงในตารางที่ 1

2. ผู้ให้ข้อมูลเสริม จำนวน 3 ท่าน

เมื่อได้ข้อมูลหลักจนถึงจุดที่ข้อมูลอิ่มตัวแล้ว ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ผู้สูงวัยที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อให้คำแนะนำและแนวทางแก่ผู้สูงวัยรายอื่น ๆ ที่สนใจในการทำธุรกิจ โดยทั้ง 3 ท่าน เป็นผู้สูงวัยที่ยังคงทำงานอย่างมีคุณภาพให้แก่สังคม และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับประเทศว่าเป็นผู้สูงวัยที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง โดยมีข้อมูลประวัติผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านโดยย่อ ดังนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิ 1 ปัจจุบันท่านเป็นผู้อำนวยการใหญ่โรงเรียนดรุณสิกขาลัย ประธานมูลนิธิศึกษาพัฒนา ได้รับรางวัลจากการทำงานจำนวนมาก เช่น ได้รับรางวัลผู้สูงอายุแห่งชาติประจำปี 2557

รางวัลนักบริหารบุคคลเกียรติยศในโอกาสครบรอบ 50 ปีสมาคมการจัดการงานบุคคลแห่งประเทศไทย

ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 มีตำแหน่งทางวิชาการเป็นศาสตราจารย์ ปัจจุบันท่านทำงานเป็นกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนักวิชาการอิสระ

ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 มีตำแหน่งทางวิชาการเป็นศาสตราจารย์ และจบการศึกษาระดับปริญญาเอก ปัจจุบันท่านยังคงทำงานเป็นรองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารสถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Sasin) และเมธีวิจัยอาวุโสของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ (Successful Aged Persons) จำนวน 12 ท่าน

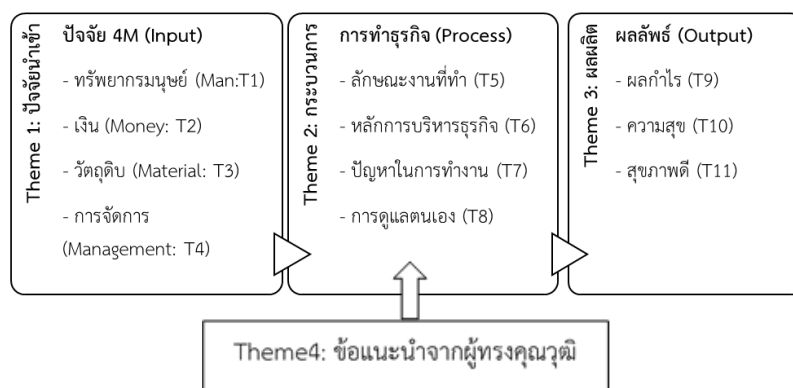
นามสมมติ	เพศ	อายุปัจจุบัน	อายุเริ่มต้นธุรกิจ	งานประจำก่อนทำธุรกิจ	การทำธุรกิจในปัจจุบัน	จำนวนลูกจ้าง	ทำเลที่ตั้ง
1. คุณตลาดนัด	ชาย	78 ปี	60 ปี	สรรพากรอำเภอ	ธุรกิจตลาดนัด จำนวน 400 ร้านค้า	12 คน	พังงา
2. คุณไม้ใหญ่	ชาย	68 ปี	52 ปี	ข้าราชการทหาร	ร้านขายต้นไม้ทั้งไม้ดอกไม้ประดับ (มีภรรยาคอยช่วยเป็นกำลังสำคัญ)	-	พิษณุโลก
3. คุณล้อแม็ก	ชาย	67 ปี	60 ปี	ข้าราชการตำรวจ	ร้านขายล้อแม็กและยางรถยนต์	3 คน	พิษณุโลก
4. คุณต้นไม้	ชาย	67 ปี	52 ปี	ข้าราชการทหาร	ร้านขายต้นไม้ทั้งไม้ดอกไม้ประดับ (มีภรรยาคอยช่วยเป็นกำลังสำคัญ)	1 คน	พิษณุโลก
5. คุณประกันภัย	หญิง	66 ปี	45 ปี	ผู้บริหารในบริษัทเอกชน	บริษัทนายหน้าประกันวินาศภัย	17 คน	กรุงเทพฯ
6. คุณบ้านจัดสรร	หญิง	65 ปี	48 ปี	ข้าราชการครู	ธุรกิจบ้านจัดสรร โดยมีโครงการบ้านที่สำเร็จมากกว่า 19 โครงการ	30 คน	พิษณุโลก
7. คุณโรงแรม	หญิง	64 ปี	53 ปี	ข้าราชการครู	ธุรกิจโรงแรม	5 คน	กระบี่
8. คุณหมูกระทะ	ชาย	63 ปี	50 ปี	ข้าราชการตำรวจ	ร้านหมูกระทะ จำนวน 6 สาขา	7 คน (สาขาแรก)	พิษณุโลก
9. คุณอาหาร	ชาย	62 ปี	56 ปี	วิศวกรบริษัทเอกชน	ร้านอาหาร (ช่วยกันสองสามีภรรยา)	9 คน	กรุงเทพฯ
10. คุณหมออาหาร	หญิง	62 ปี	56 ปี	ทันตแพทย์ในองค์กรรัฐวิสาหกิจ			
11. คุณเครื่องปั้น	ชาย	62 ปี	33 ปี	พนักงานบริษัทเอกชน และ NGO	ทำโรงงานเครื่องปั้นดินเผา, งานศิลปะและออกแบบสร้างอาคาร	15 คน	เชียงราย
12. คุณเคมี	ชาย	60 ปี	45 ปี	วิศวกรบริษัทเอกชน	ร้านขายเคมีก่อสร้าง	-	พิษณุโลก

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จแต่ละท่านเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการถอดคำให้สัมภาษณ์แบบคำต่อคำ (Transcribe verbatim) และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในทันทีโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการ Template analysis (Brooks & King, 2017) ซึ่งถูกออกแบบมาสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีขั้นตอนน่าเชื่อถือ และใช้การจัดรูปแบบข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำให้สะดวกต่อการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ผู้วิจัยคำนึงถึงความเชื่อถือได้ (Trustworthiness) ของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Creswell, 2013) โดยใช้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากวิธีการที่แตกต่างกัน (Methodological triangulation) ทั้งจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ มาตรวจสอบยืนยันและประกอบกัน เพื่อให้ข้อมูลมีความละเอียดลึกซึ้ง และข้อค้นพบที่ได้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ผลการศึกษา (Results)

ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้สูงวัยที่มีประสบการณ์จากการทำงานประจำที่หลากหลาย ทั้งในหน่วยงานราชการและเอกชน และตัดสินใจออกจากงานด้วยหลายเหตุผล เช่น ลาออก เกษียณก่อนอายุ (Early retirement) เกษียณตามเกณฑ์ปกติ และหลังจากนั้นจึงตัดสินใจมาทำธุรกิจของตนเอง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการ Template analysis และนำเสนอผลการศึกษาโดยใช้รูปแบบ (Model) ตามแนวคิดเชิงระบบ (System concept) เพื่อให้ผู้อ่านเห็นกระบวนการขั้นตอนการวางแผน การลงมือปฏิบัติ และภาพรวมของการดำเนินธุรกิจที่ชัดเจนแบบองค์รวม โดยใช้ 3 องค์ประกอบหลักตามแนวคิดเชิงระบบ โดยสามารถสรุปได้เป็น 4 ประเด็นหลัก (4 Main-themes) ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้ครอบคลุม และแบ่งได้เป็น 11 ประเด็นย่อย (11 Sub-themes: ใช้ตัวย่อ T1-T11) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบ (Model) การทำธุรกิจของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ (Successful aged persons)

ประเด็นหลักที่ 1 (Theme1) ปัจจัยพื้นฐานในการทำธุรกิจของผู้สูงวัยตามหลัก 4M ดังนี้

1.1 ทรัพยากรมนุษย์ (Sub-theme1: Man)

ผู้สูงวัยตัดสินใจจัดตั้งธุรกิจเป็นของตนเองจากการนำปัจจัยการผลิตต่าง ๆ (4M) มาแปรสภาพให้เป็นสินค้าและบริการ โดยพบว่าผู้สูงวัยผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมดใช้สมองและสองมือของตนเองในการเริ่มต้นทำธุรกิจ และใช้การเริ่มธุรกิจจากศูนย์ นั้นหมายความว่า พวกเขาไม่เคยทำธุรกิจมาก่อน เรียนรู้การทำธุรกิจด้วยตนเองเริ่มธุรกิจขนาดเล็ก ๆ ที่สามารถทำด้วยตนเองจากการเริ่มต้นธุรกิจด้วยใจรักและจิตใจที่มุ่งมั่น และประเด็นสำคัญคือผู้สูงวัยมีสุขภาพร่างกายที่ยังแข็งแรง ถึงแม้ว่าผู้สูงวัยบางคนจะมีโรคประจำตัว เช่น โรคเบาหวาน ความดัน หัวใจ ไขมันในเส้นเลือด ปัญหากระดูก เป็นต้น แต่ผู้สูงวัยกลับมองว่าเป็นเรื่องปกติของคนที่มีอายุมากขึ้น ดังนั้น สิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ คือการที่ผู้สูงวัยต่างมีทัศนคติที่ดีต่อการทำธุรกิจ โดยมองว่าการทำธุรกิจช่วยให้พวกเขามีจิตใจที่ดี ทำให้ไม่เหงา มีงานให้ทำโดยไม่ต้องอยู่ว่าง ๆ ได้พบปะผู้คนมากมาย ไม่เป็นโรคซึมเศร้า การทำงานยังเป็นอีกหนทางที่ช่วยให้ผู้สูงวัยได้ออกกำลังกาย นอกจากนี้ ผู้สูงวัยสามารถมีรายได้เป็นของตนเอง ไม่ต้องเป็นภาระ และมองไปถึงการได้ดูแลวางรากฐานให้แก่บุตรหลานของตนได้อีกด้วย

“มาจากความชอบ เพราะผมรู้ว่าถ้าเกิดผมทำงาน เกษียณแล้วผมชอบ มันก็จะสนุกใช้ไหม มันจะตายช้าถูกไหม ถ้าเกิดผมไม่ทำอะไรเลยจากการทำงานมานะผมก็จะตายไว..นี่เป็นการพักผ่อนของผม ผมก็สนุกเดินไปเดินมา” (คุณอาหาร, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“จริง ๆ นะ ส่วนใหญ่ความสุขอยู่ที่การทำงานมากกว่า” (คุณประจักษ์, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ถ้าเราหยุดนะ จะตายง่าย เพราะสมองมันจะฝ่อ..งานศิลปะมันทำได้ตลอดชีวิต เป็นเรื่องของจินตนาการ ฝึกมันสมองตลอดเวลา” (คุณเครื่องปั้น, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ไม่เหงา แล้วจิตใจมันก็สบาย ๆ ไม่เครียด เพื่อนฝูงมาคุย คุยกับโต๊ะนั้นคุยกับโต๊ะนี้” (คุณหมูกระทะ, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ผมเห็นรุ่นพี่ที่เป็นข้าราชการแล้วเกษียณไปแล้วเป็นโรคซึมเศร้า แล้วผมก็กลัวไม่ได้ทำงานแล้วมันเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นโรคซึมเศร้า..มาทำงานจะได้ไม่เหงา แล้วก็อยากช่วยเหลือ ๆ ทำอนาคตเพื่อลูก” (คุณล้อแม็ก, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“มันเป็นเรื่องของใจมากกว่า ความชอบที่เราเป็นแล้วเราชอบ พอทำแล้วมันเพลิน อย่างสูง เปลี่ยนต้นไม้ที่สองทีสามอย่างนี้ มันไม่เหนื่อย ผลที่ได้ออกมามันก็ดี มันก็ได้ออกมาสนุกใหญ่” (คุณ ดอกไม้, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“กำลังเรามี มันสมองเรามีเท่านั้นแหละ ทำงานอะไรก็ประสบความสำเร็จ” (คุณต้นไม้, ผู้ให้สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้สูงวัยส่วนใหญ่ศึกษาหาข้อมูลมาอย่างดีก่อนตัดสินใจทำธุรกิจ โดยมีพื้นฐานจากความชอบ ความรักในธุรกิจนั้น ๆ และอาศัยประสบการณ์จากการทำงานที่ผ่านมา รวมถึงการมีเครือข่ายเพื่อนฝูงที่คอยช่วยสนับสนุนธุรกิจ เมื่อมีความพร้อมจึงตัดสินใจทำธุรกิจอย่างเต็มตัว โดยส่วนหนึ่งเลือกทำงานประจำควบคู่กับการทำธุรกิจจนมั่นใจจึงตัดสินใจเกษียณก่อนอายุ (Early retirement) หรือลาออกมาทำธุรกิจอย่างเต็มตัว โดยผู้สูงวัยส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า หากเป็นไปได้ควรศึกษาธุรกิจหรือทำธุรกิจก่อนที่จะอายุหกสิบ เนื่องจากมองว่าหากมาเริ่มต้นธุรกิจตอนหกสิบอาจจะช้าเกินไป เช่น กรณีคุณหมุกระทะที่ตัดสินใจเปิดร้านหมุกระทะเล็ก ๆ จำนวน 5 โต๊ะ ขณะที่อายุ 50 ปี และทำงานเป็นตำรวจไปด้วย หลังจากทำธุรกิจไปได้ดีมีการขยายจำนวนโต๊ะ และธุรกิจมีความมั่นคง จึงตัดสินใจเกษียณก่อนอายุ และทำธุรกิจจนปัจจุบันมีการขยายสาขาอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่มีผู้สูงวัยเพียง 2 ท่านที่ทำธุรกิจหลังอายุ 60 ปี เนื่องจากมองว่าตนเองยังแข็งแรง และยังสามารถในการทำธุรกิจ เช่น คุณตลาดนัดที่มีอาชีพเป็นสรรพากรอำเภอที่คลุกคลีกับธุรกิจต่าง ๆ มาอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตาม ก็ได้มีการเตรียมความพร้อมในหลาย ๆ ด้านก่อนที่ตนเองจะเกษียณอายุ และเมื่อครบอายุราชการที่ 60 ปี จึงตัดสินใจเปิดแผงตลาดนัดขนาดเล็กโดยเปิดให้เช่าจำนวน 20 แผงร้านค้า จนปัจจุบันมีจำนวนแผงเช่ามากกว่า 400 กว่าร้านค้าโดยเป็นตลาดนัดขนาดใหญ่ในจังหวัดภาคใต้

“มันต้องเริ่มต้นตั้งแต่ห้าสิบกว่า ๆ ที่ยังรับราชการอยู่ อย่างผมนี้ประสบการณ์มันมีมาก่อน เรารู้อย่างหมูนีมาจากไหน มันใจแล้ว คราวนี้เราเกษียณปั๊บ เราก็คือเค” (คุณหมุกระทะ, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“เกษียณเสร็จก็มาทำเลย เพราะว่าเราติดต่อไว้แล้วว่าเกษียณจะมาทำงาน” (คุณตลาดนัด, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“พี่ทำโรงแรม เริ่มสร้างตั้งแต่ปี 51 แล้วเปิดปี 52 ตอนนั้นพี่ยังรับราชการเป็นศึกษานิเทศก์ อยู่แล้วเออรีตอนปี 54..พี่ก็ต้องเริ่มเรียนรู้เพราะพี่ไม่ได้จบทางนี้มา แต่พี่เชื่อมั่น” (คุณโรงแรม, ผู้ให้สัมภาษณ์)

หลังจากที่ธุรกิจมีกำไรและมีการขยายขนาดธุรกิจให้ใหญ่ขึ้น ผู้สูงวัยจำนวนหนึ่งได้จ้างพนักงานเข้ามาช่วยงานโดยมีจำนวนพนักงานตั้งแต่ 1 - 30 คน ในขณะที่ผู้สูงวัยอีกส่วนหนึ่งเลือกที่จะใช้แรงงานจากคนในครอบครัว เช่น ภรรยา ลูก และหลานมาช่วยดูแลธุรกิจ ดังนั้น สิ่งสำคัญที่ตัวผู้สูงวัยจะต้องคำนึงถึงในการทำธุรกิจอย่างแรก ก็คือ ความพร้อมในด้านร่างกายและจิตใจของตนเอง โดยมีร่างกายที่แข็งแรงและมีจิตใจที่มุ่งมั่นในการทำธุรกิจ โดยอาศัยพื้นฐานของความชอบและความรักที่จะศึกษาหาข้อมูลให้มีความพร้อมบวกกับประสบการณ์ที่มีก็จะทำให้การทำงานธุรกิจคล่องตัว และสามารถไปบริหารจัดการทรัพยากรอื่น ๆ ได้ง่ายขึ้น

1.2 เงิน (Sub-theme2: Money)

ผู้สูงวัยทั้งหมดต่างให้ข้อมูลตรงกันว่า การลงทุนไม่ควรเสี่ยงมาก และไม่เห็นด้วยหากผู้สูงวัยจะต้องไปกู้ยืมเงินเพื่อมาลงทุนเพราะจะทำให้เป็นภาระในยามชรามากเกินไป และในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้สูงวัยส่วนหนึ่งเลือกใช้เงินออมจากงานประจำที่ได้วางแผนไว้แล้วว่าจะใช้เงินจำนวนดังกล่าวมาลงทุน และผู้สูงวัยอีกส่วนหนึ่งใช้เงินก่อนจากการเกษียณก่อนอายุมาลงทุนที่พวกเขามองว่าเป็น “เงินเย็น” ที่ได้กันไว้แล้วเพื่อรับความเสี่ยงแม้ว่าจะขาดทุนพวกเขาก็ไม่ได้เดือดร้อนอะไรและทำอย่างพอเพียงตามพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยผู้สูงวัยมองว่าการทำธุรกิจในบ้านปลายควรทำอย่างมีความสุขมากกว่าการมุ่งหาเงินทองเพียงอย่างเดียว

“ก็ไม่ควรลงมาเต็มตัวทั้งหมด เพราะว่าผู้สูงอายุล้วนนี้มันจะเป็นเงินก้อนสุดท้าย ถ้าเกิดมาลงทุนทำธุรกิจทั้งก้อนมันก็เสี่ยงมากเกินไป ควรจะมีเงินส่วนหนึ่งแบ่งเก็บเอาไว้ ส่วนหนึ่งเพื่อดูแลสุขภาพ ส่วนหนึ่งการใช้ชีวิต อีกส่วนหนึ่งเพื่อทำธุรกิจ” (คุณอาหาร, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“เราจะต้องพร้อมของเรา ต้องไม่เสี่ยงนะ อย่างพี่ทำโรงแรมเพราะกระบี่เป็นเมืองท่องเที่ยวแล้วเราทำเล็ก ๆ..คำนึงถึงสิ่งที่เราสามารถรับได้ แบกภาระได้ เรียกว่าเป็นเงินเย็น เงินเราไม่ได้กู้ ไม่มีดอกเบี้ย ซึ่งเรามาเป็นหนี้ตอนแก่ พี่คงไม่ทำ” (คุณโรงแรม, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“เรามีเงินที่ได้เงินก่อนมาบ้าง เงินที่เออริมา ลูกเขาจบกันไปหมดแล้ว ไม่มีภาระ มันก็เลยสะดวก ไม่กังวล ทำแบบสบาย ๆ” (คุณต้นไม้, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ต้องคิดเรื่องความเสี่ยงให้หนัก ความเสี่ยงให้น้อยที่สุด ยกเว้นว่ามีเงินก้อนนิ่งแล้วไม่เดือดร้อน..ทำตามหลักในหลวงอย่างพอเพียง ไม่ลงทุนจนเกินตัว” (คุณเคมี, ผู้ให้สัมภาษณ์)

1.3 วัตถุดิบ (Sub-theme3: Material)

หลังจากมีความพร้อมในด้านเงินทุน สิ่งที่สูงวัยต้องคิดต่อไปก็คือการนำเงินไปซื้อวัตถุดิบ เครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นในกระบวนการผลิต ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้สูงวัยเลือกที่จะไม่ลงทุนขนาดใหญ่ตั้งแต่แรก แต่เลือกที่จะทำขนาดเล็ก ๆ ไปก่อน บางท่านก็เลือกที่จะนำสิ่งสะสมอย่างต้นไม้ที่ปลูกไว้ด้วยใจรัก แล้วขยายพันธุ์จนงอกงามและลองนำส่วนหนึ่งมาขาย เมื่อได้ผลตอบรับที่ดีก็เริ่มขยายไปปรับซื้อ และขยายแผงใหญ่ขึ้น และผู้สูงวัยส่วนใหญ่เลือกที่จะเปิดธุรกิจจากที่ดินของตนเองแล้วนำมาต่อยอดทำธุรกิจซึ่งทำให้พวกเขาไม่ต้องแบกรับภาระจากการลงทุนจำนวนมาก

“สมัยก่อนเวลาว่าง ๆ ชอบขับรถไปตลาดต้นไม้ เจอดันอะไรสวย ๆ ก็จะมาแยก เอามาทำมากมาย พอทำธุรกิจก็เอาต้นไม้ที่มีที่บ้านมาตั้งขายเฉย ๆ ต้นไม้ที่เราเคยประกวดเคยเล่นมาก่อนขายได้ทุกอย่าง” (คุณต้นไม้, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“คุณแม่พาพี่ไปดูที่ วันนั้นคุณแม่จะสร้างบ้านเช่า..บอกแม่อย่าทำเลยบ้านเช่า..เราบอกช่างว่าปรับเป็นโรงแรมไปเลย เราก็คุมเองคนเดียว พี่เป็นคนบริหารเอง” (คุณโรงแรม, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ที่บ้าน..เราทะเล่รู้ สร้างหลังคา..ทำมาเรื่อย ๆ ค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไปจนเกิดร้านนี้ขึ้นมา” (คุณอาหาร, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ตอนแรกเปิดที่แฟลตตำรวจ หน้าแฟลตเขาไม่ได้ทำอะไรผมก็ถ่างหญ้า เปิด 5 โตะ..ไม่ได้ลงทุนมาก หลังจากนั้นย้ายที่ และขยายมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งมาซื้อที่ดินปลูกบ้าน และทำเป็นร้านหมูกระทะ” (คุณหมูกระทะ, ผู้ให้สัมภาษณ์)

1.4 การจัดการ (Sub-theme4: Management)

ผู้สูงวัยให้ข้อมูลตรงกันว่าพวกเขาทำธุรกิจจากการลองผิดลองถูก เรียนรู้อยู่ตลอดเวลาทั้งจากผู้รอบข้างและจากแหล่งสืบค้นข้อมูลที่มีอยู่มากมายในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งใช้ประสบการณ์จากการทำงานประจำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการ และบางรายพยายามสร้างคนมาทำงานแทน สร้างระบบให้สามารถดูแลธุรกิจได้โดยไม่ต้องมาทำงานเองทุกวันแต่สามารถควบคุมและสั่งการผ่านทางเทคโนโลยี เช่น กล้องวงจรปิด โทรศัพท์ โลกออนไลน์ โปรแกรมต่าง ๆ เป็นต้น และสิ่งสำคัญก็คือมุมมองของผู้สูงวัยในการทำธุรกิจที่มองว่าปัญหาไม่ใช่เรื่องใหญ่ ทุกอย่างคือการเรียนรู้

“พี่ก็จะให้หัวหน้าเรเฟซไปนอนที่โรงแรมช่วงที่พี่ไม่อยู่” (คุณโรงแรม, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ด้วยความชอบเป็นทุนเดิม และก็เรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งมันก็เป็นมาเองอยู่แล้ว ก็ชอบอ่านหนังสือ ชอบดู ชอบนั่งนี่นั่น ไปดูที่เขาขายส่ง เขาประกวดที่ไหนก็ไปดูไปตามชื่อตามศึกษาเขาทำอะไรแบบไหน” (คุณต้นไม้, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ไม่เห็นมีอะไร มองว่าปัญหามันไม่ใช่ปัญหา แก้ได้ทุกอย่าง ไม่มีอะไรที่แก้ไม่ได้ในโลกนี้” (คุณไม้ใหญ่, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“เนื่องจากเราเป็นธุรกิจส่วนตัว เราวางไว้ให้เรียบร้อย แล้วเราก็แค่มองแค่ตรวจสอบให้มันอยู่ในระบบ เราไม่ต้องลงไปทำทุกอย่าง..แล้วเป็นคนไม่ชอบยุ่งอะไรเยอะ แต่เรื่องธุรกิจต้องรู้ต้องตามทัน เราเป็นคนที่ไม่เห็นอะไรปั๊บก็จะเช็คเลย นิสัยเราเป็นอย่างนี้ ต้องตามให้ทัน ให้ทันกับข่าว” (คุณประกันภัย, ผู้ให้สัมภาษณ์)

ประเด็นหลักที่ 2 (Theme2) การทำธุรกิจของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ

2.1 ลักษณะงานที่ทำ (Sub-theme5: Work itself)

ผู้สูงวัยส่วนใหญ่ทำธุรกิจที่ต้องเปิดดำเนินการทุกวัน เช่น ร้านอาหาร ร้านต้นไม้ ร้านขายเคมีก่อสร้าง โรงแรม ขายบ้านจัดสรร และผู้สูงวัยต่างให้ข้อมูลคล้ายกันว่า พวกเขามีความสุขที่ได้ทำงานในทุก ๆ วัน เพราะได้มองเห็นคุณค่าของตนจากการได้ทำงาน มีโอกาสพบปะผู้คนทำไม่เหงา ได้บริหารสมองและร่างกายขณะทำงานและผู้สูงวัยต่างทำธุรกิจแบบไม่ตึงเครียดมาก มีเวลาส่วนตัวในการพบปะเพื่อนฝูง หรือทำในสิ่งที่ตนเองรัก เช่น ออกกำลังกายช่วงเย็น เดินรำ ร้องเพลง ปลูกต้นไม้ หรือหากมีกิจธุระใด ๆ ก็สามารถไปได้ เช่น ต้องไปพบหมอตามนัด ไปร่วมงานบุญต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งต้องการพักผ่อนไปเที่ยวต่างจังหวัดหรือต่างประเทศที่ต้องใช้เวลาหลายวันก็สามารถปิดร้านชั่วคราวได้ และส่วนหนึ่งก็วางระบบไว้ดีสามารถปล่อยให้บุตรหลานหรือพนักงานดูแลแทนได้

“เปิดทุกวันพยายามไม่หยุด..ปล่อยลูกไป ตอนเย็นก็ไปออกกำลังกาย แล้วพอหกโมงเย็นเราก็มานั่งคิดดั่งค์ คอยดูแลโต๊ะ” (คุณหมูกระทะ, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“มันเป็นธุรกิจของตัวเอง เราบริหารตัวเอง เราจัดอะไรของตัวเองจะไปวันไหน ไม่ไปวันไหนมันสบายอยู่แล้ว..ปีนึงครึ่งสองครั้ง ปีนี้ไปนานมา เดือนหน้าก็จะไปอังกฤษ” (คุณโรงแรม, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“เราต้องทำตลอดไม่มีวันหยุด เพราะเรามีอำนาจตัดสินใจทุกอย่างอยู่แล้ว...ตอนนี้เบามาก เราอยากทำเราก็ทำ เรามีวิศวกรมีสถาปนิก เราไม่ อยากทำเราก็ใช้หลานทำ แต่ด้วยสมองเราคิดทุกวัน เราทำทุกวัน สิ่งการทุกวัน” (คุณบ้านจัดสรร, ผู้ให้สัมภาษณ์)

2.2 หลักการบริหารธุรกิจ (Sub-theme6: Principles of business administration)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตพบว่า ผู้สูงวัยต่างทุ่มเท เอาใจใส่ในการบริหารธุรกิจของตนเอง ใช้การเรียนรู้ พัฒนาและปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ธุรกิจมีระบบและดำเนินงานได้อย่างยั่งยืน โดยข้อมูลที่น่าสนใจก็คือ การบริหารงานของผู้สูงวัยที่ใช้ “ใจ” ในการทำธุรกิจ คุณแลพนักงานเหมือนคนในครอบครัว คุณแลกค่าด้วยใจที่ไม่ได้หวังค่ากำไรเกินควร และมองว่าการทำธุรกิจควรมีโอกาสทำเพื่อตอบแทนสังคมไปด้วย

“ก่อนที่จะเป็นเจ้าแม่เราก็ต้องเป็นจ้บักมาก่อน เราต้องทำทุกอย่าง และเราก็ถือว่าถ้าเราบริหารโดยเราไม่รู้อะไรคนจะไม่เชื่อถือ..ที่ทำทุกวันนี้เพราะว่ามีความเอื้ออาทรต่อลูกน้อง คนงานมีบ้าน คนงานก่อสร้างมีลูกเรียนจบมหาวิทยาลัย มีความสุขกับการให้นะ” (คุณบ้านจัดสรร, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“การตั้งใจทำงานของผม ผมดูแลพ่อค้าแม่ค้าให้มาอยู่ตลาดนัด เราจะดูแลท่านให้ดี เราอยู่แบบฉันพี่น้องผมปกครองคนเหมือนกับผมเป็นพ่อ เหมือนผู้ใหญ่ปกครองลูก ใครเดือดร้อนอะไรผมก็ช่วย” (คุณตลาดนัด, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“เราทานอะไรให้ลูกค้าทานอย่างนั้น ผมทานข้าวส่งออก น้ำปลาส่งออก ลูกค้ายิ่งทานแบบนั้นราคาไม่ได้แพงให้เด็กที่อยู่แถว ๆ นี้ทานได้ เราอย่าไปเอาเขาแพง แคเราอยู่ได้ก็พอแล้ว ไม่ต้องกำไรมากมาย” (คุณอาหาร, ผู้ให้สัมภาษณ์)

2.3 ปัญหาในการทำงาน (Sub-theme7: Problems of working)

ผู้สูงวัยให้ข้อมูลไปในทางเดียวกันว่าปัญหาในการทำงานเป็นเรื่องปกติที่ต้องเจอและเป็นเรื่องที่พวกเขาสามารถจัดการแก้ไขได้ไม่ยาก เช่น ปัญหาเรื่องการจัดการคน ขาดคนทำงาน สื่อสารไม่เข้าใจกัน และผู้สูงวัยบางรายมองว่าอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ใช่ปัญหา บางรายมองบวกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นทำให้ได้เรียนรู้มากขึ้น ผู้สูงวัยส่วนหนึ่งตอบว่ามีปัญหาเรื่องสุขภาพทางกายซึ่งเป็นไปตามวัยที่มากขึ้นแต่สุขภาพใจกลับดี และพร้อมกับการทำธุรกิจ

“มันก็เป็นธรรมดาของคนอายุมาก ก็มีเรื่องของกระดูกเรื่องของอะไรพวกนี้เข้ามา” (คุณหมอาหาร, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“อายุไม่มีปัญหา แต่เรามีปัญหาเรื่องสุขภาพนิดนึง เบาหวาน ความดัน หัวใจ อย่างนี้” (คุณบ้านจัดสรร, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ปัญหาในการทำงานทุกอย่างมี มีเยอะด้วยแต่เป็นปัญหาที่ว่เล็ก ๆ น้อย ๆ มีแบบที่ไม่เคยคิดจะมีแบบนี้มันก็มี แต่จริง ๆ มันก็สามารถแก้ไขได้ เข้าใจได้” (คุณต้นไม้, ผู้ให้สัมภาษณ์)

2.4 การดูแลตนเอง (Sub-theme8: Self-care)

ผู้สูงวัยให้ข้อมูลตรงกันว่าพวกเขาให้ความสำคัญกับการดูแลตนเองเนื่องจากหากมีสุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ ก็จะสามารถช่วยให้ดำเนินธุรกิจได้ดี ไม่หยุดชะงัก โดยพวกเขามีวิธีการดูแลตนเองหลากหลายวิธี เช่น บริหารร่างกายโดยการปั่นจักรยาน วิ่ง ว่ายน้ำ โยคะ ดูแลอาหารการกินโดยพยายามงดเนื้อสัตว์และหันมาทานปลา ผักและผลไม้มากขึ้น ผู้สูงวัยให้ความสำคัญกับการดูแลจิตใจตนเองด้วยการสวดมนต์ นั่งสมาธิ อ่านหนังสือ เน้นการทำธุรกิจอย่างมีความสุขด้วยการหาเวลาว่างออกท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เดินรำ ร้องเพลง เข้ากลุ่มเพื่อพบปะเพื่อนฝูง ส่วนผู้สูงวัยที่มีปัญหาสุขภาพก็ให้ข้อมูลว่าพยายามไปพบหมอตามนัดอย่างสม่ำเสมอ และผู้สูงวัยต่างมองว่าการทำธุรกิจของพวกเขาถือเป็นการบริหารสมองและร่างกายไปด้วย

“ร่างกายผมดูแลมาก ผมจะบริหารร่างกายของผมตลอด เริ่มตั้งแต่อาหารการกินจะไม่กินเนื้อมาก กินแต่พวกผักผลไม้ พวกปลาพวกนี้ แต่เนื้อผมไม่ค่อยกิน” (คุณตลาดนัด, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ส่วนมากจะไปร้องเพลง อาทิตย์นึงประมาณสี่วัน ออกท่องเที่ยว เที่ยวเดินรำ ทำอย่างนี้เพื่อจะให้มีความสุข” (คุณล้อแม็ก, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ตรวจสอบสุขภาพเป็นประจำ สิ่งสำคัญในตัวเราคืออะไรหรือเปล่า ถ้าเราคุมคุณภาพเลือดได้ ทุกตัว เราแข็งแรง และดูแลเรื่องอาหาร พยายามทานอาหารให้ครบ 5 หมู่” (คุณหมออาหาร, ผู้ให้สัมภาษณ์)

ประเด็นหลักที่ 3 (Theme3) ผลลัพธ์จากการทำธุรกิจของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ

3.1 ผลกำไร (Sub-theme9: Profit)

สิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้สูงวัยอยากทำธุรกิจและทำให้ธุรกิจคงอยู่ได้คือ “กำไร” และข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้สูงวัยทำธุรกิจและประสบผลสำเร็จโดยมีผลกำไรที่ออกมาจนสามารถขยายธุรกิจให้มีขนาดใหญ่ขึ้น และนอกจากผู้สูงวัยจะมีรายได้ที่เลี้ยงดูตนเอง มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พวกเขายังสามารถช่วยวางรากฐานที่ดีให้กับลูกหลานและครอบครัวของตนเองได้อีกด้วย

“ลูกเค้าเขาก็ไม่ต้องมาดูแลเรา เรายังไม่อะไรลูกเค้า มันก็สบาย ทำมันก็พอแล้วก็มันมีเงินมีอย่างมาทำนี่เราก็ใช้เงินพวกนี้ที่เราขาย ใช้ไปใช้มาก็เหลือเก็บอยู่..สบายขึ้น” (คุณต้นไม้, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“เมื่อเรามีตังนี้แล้ว เราก็สามารถจะมีทางออกได้หลายอย่าง..อาจจะให้ลูกทำต่อ อาจจะให้คนอื่นมาเช่าทำก็ได้” (คุณโรงแรม, ผู้ให้สัมภาษณ์)

สำหรับตัวอย่างที่ค่อนข้างชัดเจนก็คือ กรณีของคุณหมุกระทะที่มีลูกสามคน ลูก ๆ ต่างลาออกจากงานประจำ และขอให้พ่อขยายสาขาเพื่อให้ลูก ๆ ได้มีกิจการเป็นของตนเอง ปัจจุบันขยายเพิ่มเป็น 6 สาขาให้ลูกทั้งสามคนบริหารจัดการ และยังคงมีแนวโน้มขยายธุรกิจต่อไปเรื่อย ๆ ในรุ่นลูก โดยคุณหมุกระทะช่วยดูแลเฉพาะสาขาแรกและเป็นที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำแก่ลูก ๆ

“ลูกมาทำหมุกระทะ เพราะว่ามันอิสระดี...ลูกผมมีงานทำ ผมสบายใจแล้ว ไม่เดือดร้อนแล้ว เขามีรายได้ เขาพอเลี้ยงตัว” (คุณหมุกระทะ, ผู้ให้สัมภาษณ์)

นอกจากการคือสิ่งที่ผู้สูงวัยมุ่งหวังในการทำธุรกิจของตน แต่นั่นไม่ใช่สิ่งเดียวที่พวกเขาต้องการ ผู้สูงวัยส่วนหนึ่งให้ข้อมูลว่าด้วยวัยที่มากขึ้น การทำธุรกิจควรมีความสุขในชีวิตบั้นปลาย และควรทำอะไรที่เป็นการตอบแทนกลับสู่สังคมในรูปแบบต่าง ๆ ได้ด้วยเช่นกัน

3.2 ความสุข (Sub-theme10: Happiness)

ผู้สูงวัยให้ข้อมูลตรงกันว่าพวกเขามีความสุขที่ได้ทำธุรกิจ และให้ข้อมูลเพิ่มเติมที่แตกต่างกันว่าพวกเขาไม่มีแผนว่าจะหยุดทำธุรกิจเมื่อไหร่เนื่องจากพวกเขาคิดว่าจะทำไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะทำไมไหว โดยอีกส่วนก็มองว่าการทำธุรกิจทุกวันนี้ก็เหมือนพักผ่อนอยู่แล้ว ในขณะที่ผู้สูงวัยอีกส่วนหนึ่งมีแผนที่จะให้ลูกหลานเข้ามาบริหารธุรกิจแทนในอนาคตข้างหน้า

“ผมมีความสุขมากเลยที่ทำงาน..คิดว่าประมาณ 85 ปี จะหยุดทำแต่ถ้าแข็งแรงก็ยังทำต่อ” (คุณตลาดนัด, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“สัก3-4ปี ผมใกล้จะ 70 แล้วนะ..ดูไปอีกทีก่อนว่ากำลังวังชาจะเป็นอย่างไร” (คุณไม้ใหญ่, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ยังไม่หยุดคงอีกหลายปี” (คุณหมุกระทะ, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“มันพักผ่อนในตัว” (คุณโรงแรม, ผู้ให้สัมภาษณ์)

3.3 สุขภาพดี (Sub-theme11: Good health)

ผู้สูงวัยให้ข้อมูลว่าการมาทำธุรกิจช่วยให้พวกเขามีสุขภาพกายและใจที่ดี โดยส่วนหนึ่งตัดสินใจเข้ามาทำธุรกิจเนื่องจากกลัวว่าตนเองจะเจ็บป่วยง่าย กลัวเป็นโรคซึมเศร้าหากต้องอยู่ที่บ้าน และการมาทำธุรกิจช่วยให้เขามีสังคมมากขึ้น ไม่เบื่อ และไม่เครียด

“ผมกลัวเป็นโรคซึมเศร้า ตัวผมน้ำหนักเยอะก็เลยไม่อยากอยู่ว่าง ๆ จะได้ไม่เหงา ผมไม่อยากให้ผมป่วยแล้วนอนอยู่เฉย ๆ” (คุณล้อแม็ก, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ทำแล้วมันจะไม่แก่ ถ้าเกิดไม่ทำเลย มันก็จะไปตามเวลาถอยหลัง..จะได้ไม่เป็นโรคซึมเศร้า มีอะไรทำมีงานการทำ..จริง ๆ ผมเป็นคนที่ร่างกายไม่แข็งแรงนัก พอทำธุรกิจได้ออกกำลังกาย สดุดีอยู่ในร้าน เราก็เดินไปได้หมื่นก้าว” (คุณอาหาร, ผู้ให้สัมภาษณ์)

“ลองคิดว่าพักคงจะแย่กว่าที่ไม่พัก..มันเบื่อ และอีกอย่างนั่งเฉย ๆ ดูทีวี บางทีมันจะไม่ดี.. มาทำงานแล้วดีกว่า มันได้คุย ได้เดิน ได้ทำ” (คุณต้นไม้, ผู้ให้สัมภาษณ์)

ประเด็นหลักที่ 4 (Theme4) ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่านที่เป็นผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ (Successful aged persons) ตามแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ และยังเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญกับการทำงาน ด้านผู้สูงวัย ผู้วิจัยได้สรุปหลักในการทำงาน และการดูแลตนเองของทั้ง 3 ท่าน พร้อมทั้งข้อแนะนำในการทำธุรกิจสำหรับผู้สูงวัย ดังแสดงในตารางที่ 2 โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่านมีความเห็นไปในทางเดียวกันกับผู้สูงวัยผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 12 ท่าน ที่ต่างเห็นด้วยหากผู้สูงวัยจะมาทำธุรกิจ และเสนอแนะเพิ่มเติมหากผู้สูงวัยจะเริ่มทำธุรกิจจากภูมิปัญญาของตน หรืออาจเป็นลักษณะของการทำธุรกิจในรูปแบบที่เรียกว่า ‘Gig economy’ ที่ให้ความเป็นอิสระและมีความยืดหยุ่นสูงในการทำธุรกิจยุคปัจจุบัน เช่น การทำงานควบคู่กับงานประจำ ทำงานหลาย ๆ อย่างควบคู่กันไป การทำงานที่บ้าน และใช้ความทันสมัยของเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำธุรกิจมากขึ้น แต่ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงของพร้อมของตนเองเป็นหลัก เนื่องจากอาจจะเป็นเรื่องยากหากผู้สูงวัยทุกคนจะสามารถมาเริ่มต้นธุรกิจที่วัยหกสิบแล้วจะประสบความสำเร็จทุกคน โดยเฉพาะหากต้องมีการลงทุนขนาดใหญ่ในวัยที่มากขึ้น ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นในประเด็นการทำธุรกิจ ดังนี้

“เราต้องสนับสนุนตัวเอง อัตตาหิ อัตตโนนาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน อย่าหาที่พึ่งคนอื่น คุณต้องเรียนรู้ด้วยตัวเอง..เราต้องพัฒนาตัวเองนะ มันมาจากภายใน” (ผู้ทรงคุณวุฒิ 1)

“ปัจจัยส่วนใหญ่มาจากแรงบันดาลใจของตัวเองทั้งสิ้น อย่างน้อยเขาก็มีเงิน มีรายได้ ไม่ลำบากที่จะใช้ชีวิต และมีใจอยากจะทำ มีแรงบันดาลใจ..ถ้าประกอบอาชีพโดยไม่เบียดเบียนตัวเอง ก็คือหมายความว่าไม่เอาเงินไปลงทุนทั้งหมด มีเงินกันไว้สำหรับตนเองยามแก่ แล้วก็เหลือ และก็มีความรู้ อาจารย์ก็สนับสนุนนะ แต่ถ้าไปลงทุนอะไรใหญ่ ๆ ก็ลำบาก” (ผู้ทรงคุณวุฒิ 2)

“ไม่ได้มองว่าผู้สูงอายุนั้นภาระนะครับ มองว่าเป็น Longevity society คือ เราใช้ว่าสังคมอายุวัฒน์..Gig economy มาทำงานมากกว่าหนึ่งอย่าง เขาอาจทำในระหว่างที่เขาทำงานก็ทำได้ เดียวนี้ทำงานอยู่บ้านก็ทำได้ ขอให้มีความรู้ มีไอแพด” (ผู้ทรงคุณวุฒิ 3)

ตารางที่ 2 หลักในการทำงาน การดูแลตนเองของผู้ทรงคุณวุฒิ และข้อเสนอแนะในการทำธุรกิจสำหรับผู้สูงวัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและหลักในการทำงาน	การดูแลตนเอง	ข้อเสนอแนะในการทำธุรกิจสำหรับผู้สูงวัย
1. ผู้ทรงคุณวุฒิ 1 ท่านเป็นผู้มีจิตใจของผู้ให้ “วิทยาทาน เป็นทานอันสูงสุด ผมทำมาตลอด” ท่านพร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ แม้จะอายุ 92 ปี ก็ยังคงมุ่งมั่นทำงานที่หลากหลาย และไม่มีแผนจะหยุดทำงาน “ผมจะทำงานจนอนิจจกรรม”	- พบหมอตตรวจเช็คร่างกายอย่างสม่ำเสมอ - ทำจิตใจให้เบิกบาน และมีจิตใจของผู้ให้ - พร้อมที่จะทิ้งของเก่าที่ล้าสมัยและเปิดรับที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ - ว่ายน้ำอาทิตย์ละ 4 วัน วันละ 20 นาที - นอนไม่ต่ำกว่า 7 ชั่วโมง	ผู้สูงวัยต้องสนับสนุนตัวเอง ด้วยการเตรียมความพร้อมต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยเฉพาะการเตรียมพร้อมเรื่องใจ ใจต้องสู้ ควรเริ่มต้นธุรกิจด้วย Passion (ความมุ่งมั่นที่จะทำธุรกิจให้สำเร็จ) Believe (ความเชื่อในสิ่งที่ทำ) และมีใจที่จะสู้กับปัญหาที่เกิดขึ้น ยึดหลัก Resilience (ความยืดหยุ่น) ยึดหลักศาสนาพุทธ “ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค” และเรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียนรู้ด้วยตนเอง หากไม่รู้จักไปเรียนรู้จากคนอื่น ต้องมาจากภายในที่ต้องการพัฒนาตนเอง
2. ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่านเป็นอาจารย์ที่อุทิศเวลาให้กับลูกศิษย์และงาน “ทำไปเรื่อย ๆ แต่ตั้งใจให้ดีที่สุด ต้องดีที่สุด” หลังจากเกษียณอายุราชการท่านยังคงทำหน้าที่สอน และที่ปรึกษาหน่วยงานต่าง ๆ	- ทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ ดูแลเรื่องอาหารการกินมากขึ้น เช่น ไม่หวานมาก - ทำงานบ้าน - ออกกำลังกายตามวัย - ใช้ชีวิตให้มีความสุขให้มาก	ผู้สูงวัยควรทำธุรกิจที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่ใช่เงินทั้งหมดไปลงทุน แต่ควรมีเงินเก็บส่วนหนึ่งไว้ใช้ยามชรา ควรมีความพร้อม และควรใช้ภูมิปัญญาของตนให้เกิดประโยชน์ในการทำธุรกิจ เริ่มจากทำเล็ก ๆ เช่น ทำสินค้า OTOP งานหัตถกรรม งานศิลปะ ประติมากรรม เป็นต้น ในกรณีธุรกิจจำเป็นต้องจ้างแรงงาน ผู้สูงวัยควรปรับตนเองให้สามารถทำงานร่วมกับคนรุ่นใหม่ให้ได้
3. ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านเป็นอาจารย์ และผู้บริหาร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหลายสมัย ใช้หลัก “ทำงานเพื่องาน ทำงานแบบมีสติ” แม้จะเลยวัยเกษียณอายุราชการแล้ว ท่านก็ยังคงทำงานให้กับมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่อง และท่านยังทำหน้าที่เป็นเมธีวิจัยอาวุโส ของ สกว.	- เดิน 15,000 ก้าวต่อวัน โดยระหว่างเดินจะฟังและสวดมนต์ 9 บท ซึ่งดาวนโหลดไว้ในโทรศัพท์ใช้แอปพลิเคชันช่วยการนับก้าว และใช้การยกแขนระหว่างเดินด้วย - “เดินหมื่นก้าว: ภาวนามนต์ ฤทธ กาย จิต แข็งแรง” - ดูแลเรื่องอาหารให้หลักทานเช้า 20% กลางวัน 60% เย็น 20%	ผู้สูงวัยควรศึกษาหาข้อมูลในการทำธุรกิจเหมือนกับบุคคลทั่วไป เช่น หลักการตลาด 4P (Marketing Mix) มีการศึกษาธุรกิจให้รอบด้าน แนะนำให้ใช้รูปแบบ Gig Economy ที่ผู้สูงวัยสามารถทำงานประจำควบคู่กับการทำธุรกิจเพียงแคมีอุปกรณ์สนับสนุน เช่น คอมพิวเตอร์ iPad ซึ่งผู้สูงวัยควรเตรียมความพร้อมก่อนที่ตนเองเข้าสู่วัยสูงอายุ

สรุปและอภิปรายผล (Conclusion and Discussion)

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สามารถสรุปการทำธุรกิจของผู้สูงวัยออกเป็น 4 ประเด็นหลัก (4 Main-themes) ได้แก่ 1) ปัจจัยพื้นฐาน 4M 2) กระบวนการ และ 3) ผลลัพธ์ที่ได้จากการธุรกิจผ่านประสบการณ์ของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ (Successful aged persons) จำนวน 12 ท่าน และ 4) ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อให้ข้อคิดจากหลักในการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ และคำแนะนำสำหรับผู้สูงวัยเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำธุรกิจ โดยนำเสนอทั้งสี่ประเด็นผ่าน

รูปแบบตามแนวคิดเชิงระบบ (Model of system concept) เพื่อให้เห็นการทำธุรกิจในมุมมองของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ โดยประเด็นสำคัญคือผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จทั้ง 12 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน ต่างมีความเห็นตรงกันว่าผู้สูงวัยสามารถทำธุรกิจได้ แต่ไม่ใช่ผู้สูงวัยทุกคนจะสามารถทำธุรกิจแล้วประสบความสำเร็จทุกคน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน โดยพื้นฐานแรกเริ่มผู้สูงวัยควรพิจารณาปัจจัยพื้นฐานในการทำธุรกิจทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ คน เงินทุน วัตถุดิบ และการจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานทางวิชาการหลายชิ้นที่การทำธุรกิจโดยทั่วไปที่จำเป็นต้องคำนึงปัจจัยเบื้องต้นเหล่านี้ เช่น ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2546); วิชัย โธสุวรรณจินดา (2547) และนันทพร ดำรงพงศ์ (2561) เป็นต้น ซึ่งผู้สูงวัยควรใช้แนวทางเดียวกันนี้เพื่อนำมาปรับใช้กับการทำธุรกิจของตนเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ในเชิงลึกมากเป็นพิเศษ โดยเริ่มแรกพิจารณาถึงความเป็นผู้สูงวัยที่มีความพร้อมทั้งสุขภาพกายและใจที่จะรับความเสี่ยงได้หากคิดจะทำธุรกิจ โดยเฉพาะคำแนะนำที่ว่าไม่ควรลงทุนขนาดใหญ่ที่ต้องทำให้ตนเองมีภาระหนี้สินจนเกินตัว และผลการศึกษาค้นคว้ายังยืนยันว่าผู้สูงวัยทั้ง 12 ท่าน รู้สึกมีความสุขที่ได้ทำธุรกิจ มีรายได้เป็นของตนเอง ไม่ต้องเป็นภาระผู้อื่น ได้พบปะผู้คน ได้ออกกำลังกายไปด้วยส่งผลต่อสุขภาพที่ดีด้านกายและใจ และเมื่อตนเองอายุเพิ่มมากขึ้นก็รู้สึกถึงคุณค่าที่ได้ทำประโยชน์เพื่อครอบครัว และมีโอกาสตอบแทนสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่าการทำงานจะช่วยให้ผู้สูงวัยมีคุณค่าทางเศรษฐกิจไปสู่ความมั่นคงในชีวิต และลดความเสี่ยงต่อความยากจน และสามารถสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมโดยรวม (กุศล สุนทรธาดา, 2553) อีกทั้งผู้สูงวัยสามารถสร้างคุณประโยชน์ในกิจกรรมเชิงธุรกิจที่ได้จากการทำงาน และก่อให้เกิดค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงิน ยังสามารถช่วยสร้างประโยชน์ที่ไม่สามารถประเมินคุณค่าได้ เช่น การทำงานในลักษณะจิตอาสา การทำประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อครอบครัวและสังคมได้ด้วย (เล็ก สมบัติ, ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และ ธนิกานต์ ศักดาพร, 2554) และคำแนะนำส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าควรเริ่มทำธุรกิจจากเล็ก ๆ แล้วค่อยขยายขนาดธุรกิจตามการเติบโต และควรใช้เงินเก็บที่กักไว้สำหรับการทำธุรกิจซึ่งหากขาดทุนก็ไม่กระทบการดำเนินชีวิตของผู้สูงวัยในชีวิตบั้นปลาย ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงวัยทำธุรกิจได้อย่างมีความสุข ไม่เครียดหรือกดดันตนเองจนเกินไป รวมถึงมีการวางแผนล่วงหน้าสำหรับการทำธุรกิจ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศิริวรรณ มนอัคระผดุง และพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2559) ที่พบว่าผู้บริหารมีการเตรียมตัวเกษียณอายุราชการด้วยการน้อมนำหลักพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ใช้จ่ายอย่างพอประมาณ มีการศึกษาหาความรู้ในหลากหลายด้านรวมถึงการหาอาชีพรองรับเมื่อเกษียณอายุ

นอกจากการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว ผลการศึกษายังพบว่า ผู้สูงวัยในการวิจัยครั้งนี้มีมุมมองด้านบวกในการทำธุรกิจที่ว่า การทำธุรกิจช่วยให้พวกเขามีความสุขจากการได้

ทำงาน มีรายได้เป็นของตนเอง มีกิจกรรมทำ มีสังคมที่เพิ่มขึ้นจากการได้พบปะผู้คนหลากหลาย ไม่เหงา และมีโอกาสได้ออกกำลังกายไปด้วยขณะทำงาน ช่วยส่งผลดีทั้งสุขภาพกายและใจ ซึ่งความคิดดี และคิดบวกดังกล่าวคือปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการทำธุรกิจของผู้สูงวัย และผู้สูงวัยทั้งหมดในงานวิจัยครั้งนี้มีองค์ประกอบครบตามเกณฑ์การเป็นผู้สูงวัยที่มีคุณภาพของจุฑารัตน์ แสงทอง (2560) ที่ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ “คิดดี ปัญญาดี สุขภาพดี สังคมดี” ซึ่งผู้สูงวัยต้องเริ่มตั้งแต่การปฏิบัติ ความคิดและมุมมองที่มองว่าตนเองเป็นบุคคลไร้ความสามารถ และศักยภาพที่ต้องรอคอยความช่วยเหลือ มาเป็นการเห็นคุณค่า พลัง ศักยภาพ ความรู้ความสามารถของตนเองมากกว่าสรีระทางร่างกายภายนอก เพื่อการเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่งของผู้สูงวัยซึ่งจะเป็นเส้นทางในการเปิดโอกาสสู่ความรู้ใหม่ ๆ มีการเตรียมความพร้อมให้ครบทุกด้าน ทั้งการเงิน ความมั่นคง และสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันที่รัฐบาลตระหนักและส่งเสริมผลักดันให้สังคมสูงวัยเป็นวาระแห่งชาติที่ต้องมีมาตรการเร่งด่วนหลายด้านเพื่อขับเคลื่อนให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงปี 2561 - 2564 หนึ่งในมาตรการสำคัญคือเรื่องของการทำงานและการสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรการต่าง ๆ ของภาครัฐที่มีการกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อเตรียมความพร้อม เพื่อวางรากฐานการพัฒนาผู้สูงวัยอย่างมีคุณภาพผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่แผนฉบับที่ 8 เป็นต้นมา รวมถึงปัญญาผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2542 ที่ได้เน้นการพัฒนาผู้สูงวัยในทุกมิติ และมีลักษณะเป็นองค์รวม กำหนดให้ภาครัฐและเอกชนร่วมกันคุ้มครองและดูแลผู้สูงอายุในหลายด้าน เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านสังคมและวัฒนธรรม ในด้านความมั่นคงของรายได้ และภาวะการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ที่สนับสนุนผู้สูงวัยที่มีศักยภาพ และความพร้อมในการทำธุรกิจเพื่อช่วยให้ผู้สูงวัยมีความมั่นคงด้านรายได้ ช่วยให้ผู้สูงวัยรู้สึกถึงคุณค่าในสิ่งที่ตนทำ และยังช่วยส่งเสริมสุขภาพกายและใจที่ดี เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยต่อไป

ข้อเสนอแนะ (Recommendation)

จากผลการศึกษาพบว่าการทำธุรกิจของผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จมีปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นคล้ายกับการประกอบธุรกิจของบุคคลทั่วไป แต่มีประเด็นรายละเอียดเชิงลึกที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษตามที่ได้นำเสนอไว้แล้ว โดยพบว่าผู้สูงวัยในการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการทำธุรกิจช่วยให้มีสุขภาพดี ดังนั้น หน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยควรเข้าไปศึกษาเพื่อส่งเสริมการประกอบธุรกิจที่เหมาะสมกับผู้สูงวัยซึ่งนอกจากสามารถช่วยสร้างรายได้ ยังสามารถส่งเสริมเรื่องของสุขภาพ และผลการศึกษาข้างชี้ให้เห็นว่าไม่ใช่ผู้สูงวัยทุกคนสามารถทำธุรกิจประสบความสำเร็จได้ ดังนั้น สิ่ง

ต้องพิจารณาเพิ่มเติมคือการเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส โดยการปรับกลยุทธ์ในการเข้าถึงผู้สูงวัยที่มีความพร้อมมากกว่าจะใช้ทรัพยากรจำนวนมากไปกับผู้สูงวัยทุกคนซึ่งอาจจะยังไม่พร้อมกับการทำธุรกิจ โดยควรเริ่มจากการค้นหาผู้สูงวัยที่มีความพร้อมในการทำธุรกิจ หลังจากนั้นจึงส่งเสริมสนับสนุน ให้ความรู้ เพิ่มทักษะความสามารถที่จำเป็นสำหรับการประกอบธุรกิจ เช่น ความรู้ด้านการบริหารจัดการด้านต่างๆ ทักษะการใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นในยุคเศรษฐกิจปัจจุบัน พร้อมๆกับการตระหนักในเรื่องของการดูแลสุขภาพตามวัยของตนเอง โดยควรเป็นการทำงานร่วมกันจากหลายภาคส่วน เช่น การเมืองครุภาครัฐที่เกี่ยวข้องมาทำงานร่วมกันในเชิงของสหวิทยาการ เช่น กระทรวงแรงงาน กระทรวงพาณิชย์ กรมกิจการผู้สูงอายุในสังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆทั้งภาครัฐและเอกชนได้ศึกษาต่อยอดและพัฒนารูปแบบการทำธุรกิจที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงวัย เช่น ด้านการส่งเสริมสุขภาพในการทำงาน ด้านการสนับสนุนการทำธุรกิจ ทรัพยากร และเงินลงทุนต่าง ๆ อันจะช่วยส่งเสริม สนับสนุนศักยภาพที่ผู้สูงวัยมีอยู่ได้อย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้นในอนาคต

ข้อจำกัดและงานวิจัยในอนาคต (Limitation and Future Research)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพจากกลุ่มตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งมีจำนวนไม่มากทำให้จำนวนกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนจำกัดและเป็นการเก็บข้อมูลเฉพาะกลุ่ม อย่างไรก็ตามกระบวนการศึกษาวิจัยได้ให้ความสำคัญอย่างมากกับการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้อยู่ในเกณฑ์การคัดเลือกสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยไม่ได้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณร่วมด้วย ดังนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงไม่สามารถยืนยันความสมบูรณ์แบบย้อนกลับ หรือการอ้างอิงไปยังกลุ่มประชากรทั้งหมดได้ ดังนั้นในงานวิจัยครั้งต่อไปควรมีการขยายขอบเขตเพื่อทำการศึกษาการทำธุรกิจของผู้สูงวัยในเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลในด้านตัวเลขสถิติมาสนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพให้มีความหนักแน่นมากยิ่งขึ้น หรือหากจะศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพควรเพิ่มการศึกษาให้ข้อมูลมีความลึกซึ้ง ชัดเจน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้มากยิ่งขึ้น โดยอาจออกแบบการวิจัยเชิงเปรียบเทียบตามพื้นที่ เช่น ในพื้นที่จังหวัดเมืองหลัก จังหวัดเมืองรอง หรือแบ่งการศึกษาตามประเภทของธุรกิจที่มีบริบทที่แตกต่างกัน หรืออาจทำการศึกษาประสบการณ์การปรับตัวของผู้สูงวัยจากงานประจำเข้าสู่การทำธุรกิจโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (Grounded theory) เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของการปรับตัวในแต่ละช่วงเวลาของผู้สูงวัยในการตัดสินใจ เพื่อเตรียมการปรับตัว เพื่อมาประกอบธุรกิจของตนเอง นอกจากนี้อาจจะมีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มี

ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน เช่น ศึกษาในกลุ่มผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จหรือกลุ่มผู้สูงวัยที่ล้มเหลวในการทำธุรกิจ เพื่อให้ผู้สูงวัยที่สนใจเห็นประสบการณ์ในการทำธุรกิจในเงื่อนไขที่ต่างกัน

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2559). *สถานการณ์ผู้สูงอายุ ปี 2559*. สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2562, จาก <http://www.dop.go.th/th/know/2/54>
- กุศล สุนทรธาดา. (2553). คุณค่าด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุไทย. ใน *เอกสารวิชาการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม* (หน้า 65-83). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน, พัชราวลัย วงศ์บุญสิน และชัยพงษ์ พงษ์พานิช. (2560). *ความผูกพันทางประชากร ความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจกับประชากรในยุค 4.0*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรัส สุวรรณเวลา และเกื้อ วงศ์บุญสิน. (4 มีนาคม 2559). มาตรการรองรับปัญหาผู้สูงอายุในประเทศไทย. ใน *ปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ 31* (หน้า 1-65). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬารัตน์ แสงทอง. (2560). สังคมผู้สูงอายุ (อย่างสมบูรณ์): ภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพ. *วารสารรัฐสมัย*, 38(1), 6-28.
- ชมพูนุท พรหมภักดี. (2556). *การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- นันทพร ดำรงพงศ์. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อรองรับเศรษฐกิจยุคดิจิทัลในประเทศไทย. *วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่*, 11(1), 239-255.
- ปณิธิ บรรวณ. (2557). พลวัตของ: บทบาทของกลุ่มผู้สูงอายุและทุนที่ใช้ในการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุ. *มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 30(3), 97-120.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). (2560). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559*. สืบค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2562, จาก <http://thaitgri.org/?p=38427>
- รศรินทร์ เกรย์, อุมารณ ภัทรวาณิช, เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และเรวดี สุวรรณพแก้ว. (2556). *มนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ: มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคมและสุขภาพ*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.

- รัฐบาลไทย. (2561). *สูงวัยอย่างมีพลัง*. สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2562, จาก <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/24114>
- เล็ก สมบัติ, ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และธนิกานต์ ศักดาพร. (2554). *โครงการวิจัย ภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพประโยชน์กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย*. ใน รายงานฉบับสมบูรณ์ (หน้า 157- 158). กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิชัย โสสุวรรณจินดา. (2547). *ครบเครื่องเรื่องบริหารธุรกิจขนาดย่อม*. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- วันวิสาข์ โชคพรหมอนันต์ และวีโรจน์ เจษฎาลักษณ์. (2558). คุณลักษณะของผู้ประกอบการที่มีต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการร้านค้าในตลาดนัดดอนหวาย จังหวัดนครปฐม. *Veridian E-Jornal Silpakorn University*, 8(2), 967-988.
- ศิริวรรณ มนอัคระผดุง และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2559). การเตรียมตัวเกษียณอายุราชการของผู้บริหารสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. *วารสารวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยอสงครณในพระบรมราชูปถัมภ์*, 11(2), 49-62.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ปริญ ลักขิตานนท์, ศุภร เสรีรัตน์ และองอาจ ปทะวานิช. (2546). *การบริหารการตลาดยุคใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- สถิตพงศ์ ธนวิริยะกุล. (2556). *มโนทัศน์ใหม่นิยามผู้สูงอายุ และการขยายอายุเกษียณ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส). (2560). *ขยายอายุการจ้างแรงงานผู้สูงอายุ*. สืบค้นเมื่อ 11 กรกฎาคม 2562, จาก <http://www.thaihealth.or.th/Content/32853>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- Brooks, J. & King, N. (2017). *Template analysis for business and management students*. London: SAGE.
- Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. London: SAGE.
- Frese, M. (2000). *Success and failure of micro business owners in Africa: A psychological approach*. United States of America: Greenwood Publishing Group.

- Gallardo-Gallardo, E., Dries, N., & Gonzalez-Cruz, T. F. (2013). What is the meaning of 'talent' in the world of work?. *Human Resource Management Review*, 23(4), 290-300.
- Iles, P. (2008). Talent balancing: Staffing your company for long-term success. *Human Resource Development International*, 11(2), 215-218.
- Iles, P., Preece, D. & Chuai, X. (2010). Talent management as a management fashion in HRD: Towards a research agenda. *Human Resource Development International*, 13(2), 125-145.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. London: SAGE.
- Wilcox, M. (2016). *Effective talent management: Aligning strategy, people and performance*. London: Routledge.

Translated Thai References

- Brown, P. (2014). Phrut halang: Botbat khong klum phu sung ayu læ thun thi chai nai kan khapkhluan ngan dan phu sung ayu [Active aging: Roles of the aged groups and capitals utilized in elderly care movement]. *Humanities and Social Science*, 30(3), 97-120.
- Chokpromanan, W., & Jadesadalug, V. (2015). Khunnalaksana khong phuprakopkan thi mi to khwam nai kan thurakit khong phuprakopkan rankha nai talatnam don wai changwat Nakhon Pathom [The affects entrepreneur characteristic on the successful operation of store entrepreneur in Don Wai Floating Market, Nakhon Pathom Province]. *Veridian E-Jornal, Silpakorn University*, 8(2), 967-988.
- Department of Older Persons. (2016). *Sathanakan phu sung ayu pi songphanharoihasipkao* [Situation of the Thai elderly 2016]. Retrieved December, 19, 2019, from <http://www.dop.go.th/th/know/2/54>
- Dhamrongphong, N. (2018). Patchai thi song phon to khwamsamat nai kandamnœn thurakit khong phuprakopkan wisahakit khanat klang læ khanat yom phua

- rong rap setthakit yuk dichithan nai prathet Thai [Factors affecting business capacity of the SMEs entrepreneur for digital economy in Thailand]. *Journal of Modern Management Science*, 11(1), 239-255.
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development institute (TGRI). (2017). *Sathanakan phu sung ayu Thai Pho So songphanharoihasipkao* [Situation of the Thai elderly 2016]. Retrieved June, 13, 2019, from <http://thaitgri.org/?p=38427>
- Gray, R., Pattaravanich, U., Chamchan, C., & Suwannoppakoa, R. (2013). *Mano that mai khong niyam phu sung ai mummongchoeng chittawitthaya sangkhom lae sukkhaphap* [New concept of older persons: the psycho-social and health perspective]. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research.
- Monataraphadung, S., & Siriwong, P. (2016). Kante ri yom tua kasan ayu ratchakan khong phuborihan samnakngan lekhatikan wutthi sapha [Preparation for retirement the executive officer: The secretariat of the senate]. *VRU Research and Development Journal Humanities and Social Science*, 11(2), 49-62.
- National Statistical Office. (2017). *Kansamruat prachakon sung ayu nai prathet Thai Pho. So. songphanharoihoksip* [The 2017 survey of the older persons in Thailand]. Bangkok: National Statistical Office.
- Prompak, C. (2013). *Kan khao su sangkhom phu sung ayu khong prathet Thai* [Access to the country's aging society]. Bangkok: The Secretariat of the Senate.
- Royal Thai Government. (2018). *Sung wai yang mi phalang* [Active Ageing]. Retrieved December, 19, 2019, from <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/24114>
- Sangthong, J. (2017). Sangkhom phu sung ayu (yang sombun): Phawa sung wai yang mi khunnaphap [Aging society (complete aged): The elderly condition of good quality]. *Rusamilae Journal*, 38(1), 6-28.

- Sareerat, S., Lucksitanon, P., Sareerat, S., & Pathawanit, O. (2003). *Kanboqihan kantalat yuk mai* [Marketing management new age] (2nd ed.). Bangkok: Thammasarn.
- Sombat, L., Yodpat, S., & Sukdaporn, T. (2011). Khrongkan wichai phawa sung wai yang mi khunnaprayot kap kanphatthana sangkhom læ setthakit nai prathet Thai [Productive ageing and socio-economic development in Thailand]. In *Final Report* (pp. 157-158). Bangkok: Faculty of social administration, Thammasat University.
- Soonthorndhada, K. (2010). Khunkha dan setthakit khong phu sung ayu Thai [The economic value of Thai elderly]. In *Academic paper of population and social* (pp. 65-83). Bangkok: Institute for population and social research, Mahidol University.
- Suwanwela, C., & Wongboonsin, K. (4 March 2016). Mattrakhan rong rap panha phu sung ayu nai prathet Thai [Measures to Support the Elderly in Thailand]. In *the Sirindhorn Lecture Series #31* (pp. 1-65). Bangkok: Chulalongkorn University.
- Thai Health Promotion Foundation. (2017). *Khayai ayu kan chang rængngan phu sung ayu* [Increase the age of elderly's employment]. Retrieved July, 13, 2019, from <http://www.thaihealth.or.th/Content/32853>
- Thanawiriyakul, S. (2013). *Mano that mai niyam phu sung ayu læ kan khayai ayu kasian* [The new concept of older persons and raising the retirement age]. Bangkok: Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute.
- Thansuwanchinda, W. (2004). *Khrop khruang ruang boqihan thurakit khanat yom* [All about SMEs]. Bangkok: Technology Promotion Association (Thailand-Japan).
- Wongboonsin, K., Wongboonsin, P., & Pongpanich, C. (2017). *Khwam phokphan thang prachakon khwamsamphan rawang thurakit kap prachakon nai yuk 4.0* [Demographic disruption, relationship between business and population in the 4.0 era]. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.